

ГРОШЫ ЯК ЖАНР

Знайсыці грашовы эквівалент твору мастацтва, асабліва наватарскаму (а тым больш пры адсутнасці адладжанага мэханізму арт-рынку), даволі складана. Мастаку псыхалягічна лягчэй падараваць свой твор, чым прадаць. Па вялікім рахунку, гэтым ён і адрозніваецца ад рамесніка. Аднак ня менш складанай можа быць і адваротная праблема: як знайсці мастацкі эквівалент грашовай масе, што ходзіць у дзяржаве? Адзін з магчымых шляхоў вырашэння гэтага пытання і мусіў прапанаваць праект Цімафея Ізогава “Новыя банкноты, або Беларускі рэалізм”, выстава якога адбылася ў кастрычніку 1996 года ў менскай галерэі сучаснага мастацтва “Шостая лінія”.

З пэўнага гледзішча, папяровыя грошы — гэта рэпрадукцыя некалькіх твораў графікі, кожная зь якіх мае шматмільённы наклад і шалёны посьпех у масавага глядача. Кожны чалавек амаль штодня трымае іх у руках. Многія атрымліваюць фізічную асалоду ад дотыку да буйных банкнотаў, асабліва новых, лашчаць іх пальцамі і хаваюць пры небясьпецы ў найбольш інтымных месцах пад адзеннем. У гэтых рэпрадукцыях сапраўды зайздросны лёс. Іх бачаць у снах і марах, дзеля іх ідуць на злачынства або цяжка і сумленна працуюць, іх падаюць у якасці міласціны жабракам, абменьваюць на ежу і розныя карысныя рэчы, анекаторыя людзі нават пад пагрозай шматгадовага турэмнага зняволення адважна робяць зь іх копіі. Які мастак не пажадаў бы такога лёсу сваім творам?

Грошы — гэта адна з найбольш распаўсюджаных і зразумелых знакавых сыстэмаў, што стварае амаль бязьмежнае поле для мастацкіх эксперымэнтаў, якія

могуць зацікавіць ня толькі праваахоўчыя органы, але і шырокую публіку. Як усялякі знак, банкнота ўяўляе сабой адзінства азначаемага (яе наміналу) і азначальнага (яе дызайну). Эксперымэнт Ц. Ізогава, на маю думку, палягае на тым, каб памяняць мейсцамі азначальнае і азначаемае: каштоўнасьць зробленых ім банкнотаў вымяраецца ня лічбавым наміналам на іх, а якасьцю карцінак, якія служаць звычайна толькі фонам для лічбаў. Даволі часта можна пачуць, што ня ў грошах шчасьце, а ў іхняй колькасьці. У дадзеным выпадку можна было б сказаць, што шчасьце — у іхняй якасьці. І гэта вяртае нас у сытуацыю першабытнага грамадства, дзе ледзь ня кожны чалавек рабіў грошы сам — з ракавінак, каменьчыкаў, пёраў і г.д., прычым “курс” гэтай валюты наўпрост залежаў ад яе прыгажосьці. Магчыма, і пры камунізьме, калі б яго ўсё ж такі пабудавалі, людзям плацілі б за іхнюю працу ня лічбамі, а прыгажосьцю.

Праект Ц. Ізогава складаецца з 13 палотнаў, якія ўзнаўляюць і разьвіваюць графічны дызайн банкнотаў, што ходзяць у нашай краіне або рыхтуюцца да выпуску ў абарачэньне. Паводле словаў Вольгі Капёнкінай, куратара выставы, ува ўсе часы і ўва ўсіх дзяржавах выявы на грошах адлюстроўвалі духоўныя арыентыры нацыі. Гэта былі партрэты дзяраўных і культурных дзеячаў, помнікі архітэктуры, гістарычныя ляндшафты, выявы распаўсюджаных у дадзеным арэале жывёлаў і г.д. Усё гэта адбівае інтэлектуальны і духоўны клімат у грамадстве, бо выбар сюжэтаў санкцыянаваны калектыўнай сьвядомасьцю, агульнадзяржаўным мэнталітэтам. Такім чынам, мастак працтваваў, з пэўнымі варыяцыямі, ня толькі атрыбутыку грашовых знакаў, але і актуальныя сюжэты грамадзкай думкі.

Амаль усе банкноты, выпушчаныя мастаком, маюць сэрыйны нумар L&M... (такі ж скарочаны назоў мае папулярная цяпер марка цыгарэтаў “Light & Mild”). Беларускія грошы сапраўды “лёгкія і мяккія” ў параўнанні з г.зв. “цвёрдай” валютай. Але найбольш яскрава пра інфляцыйныя працэсы сведчыць здрабненне пэрсанажаў анімалістычнай сэрыі банкнотаў. Эканамічная крыза ня толькі забіла рамантыку першых гадоў незалежнасці, але і прыбрала яе сведкаў — буйных і прыгожых зьвяроў (зубра, лася, ваўкоў, баброў...). Цяпер, на думку мастака, мэнталітэту нашага народу найбольш адпавядаюць лічынкі хрушча (10 рублёў), бляха (50) і караед (100).

Больш важкія грошы нагадваюць набор паштовак для турыстаў зь відамі Менску. Тое ж можна сказаць і пра адпаведныя наміналы ў Ц. Ізогава. На Прывакзальнай плошчы “сардэчна запрашае” ў беларускую сталіцу высачэзная, упоравень зь вежамі, прастыгутка з задранай спадніцай (200 рублёў). Зусім як у нейкай бананавай рэспубліцы, плошчу Перамогі ўпрыгожваюць шматлікія пальмы (500). Пляцоўку перад калянадай Акадэміі навук (1000) аўтар бачыць як утульную стаянку для трактароў “Беларусь” разнастайных памераў — гіганцкіх і мікраскапічных. На 5-тысячнай купюры намаляваная знакамітая прыбірльня каля тэатра імя Я. Купалы, а побач зь ёй — такіх жа памераў трускалка. Фасад Нацыянальнага банка (20000) аздабляюць аголеныя атлянты і карыятыды, больш падобныя да пікета “падманутых укладчыкаў”. Герой 50-тысячнай купюры — замежны турыст містэр Гулівэр, якога ўпалявалі і прывязалі, каб ня ўцёк, да асфальту на плошчы Незалежнасці тутэйшыя ліліпуты.

Апошнія тры банкноты найбуйнейшых наміналаў яшчэ не паступілі ў абарачэньне, магсак толькі прагназуе, як яны могуць выглядаць. 500-тысячная купюра (год выпуску — 1999) уяўляе сабой партрэт ананімнага вэтэрана працы, былога каалгасьніка ці пралетара, на якім і трымаецца сучасны рэжым. На адваротным баку купюры замест герба намаляваны пагорачак (магіла Невядомага пэнсіянэра?), на якім буе канюшына. Сюжэтам для 1-мільённай банкноты мастак выбраў грудны пазванок (год выпуску — 3456). У канчатковы склад экспазыцыі, па жаданьню ўладальнікаў галерэі, ня трапіла 100-тысячная банкнота, на якой голя, але ўзброеныя копіямі дзеці, больш падобныя да пігмеяў, дзячаць прэзыдэнту за сваё шчаслівае дзяцінства. Мастаку давялося таксама зафарбаваць на банкнотах подпіс “Т. Винников” (дырэктара Нацбанку завуць амаль гэтак сама), але надпіс з сымбалічнай памылкай “Падробка разьліковых білетаў Нацыянальнага банка Беларусь прасьледуецца па закону” застаўся.

Вэрнісаж адбыўся пры поўным сьвятле (кажу пра гэта таму, што дзьве папярэднія выставы Ц. Ізогава — “Каранацыя Голема” і “Шар Мэдардуса” летась адкрываліся пры сьвечках). Белыя сыцены галерэі былі ўпрыгожаныя чырвонымі і зялёнымі драпіроўкамі, якія зь некаторых пунктаў агляду стваралі ілюзію абодвух дзяржаўных сыцягоў. Пасярод залі на белым памосьце была наваленая гара даволі смачнага печыва ў выглядзе 1-рублёвых манэтаў, каб гледачы маглі праз страўнік усім целама прычасыціцца да сыстэмы фінансаў.

Выпуск уласных грошай для сучаснага авангарда — ужо не навіна. Некалькі мастакоў нядаўна заснавалі ў Маскве “Самадэчынскую рэспубліку”, якая мае ўласны герб — двухгаловага прусака, шэра-бура-

малінавы сыцяг і грошы, якія ўпрыгожваюць клапы, пацукі і г.д. Я сам калісьці думаў выстругаць сабе драўляны неразьменны рубель. Артур Клінаў летась для выставы “Сьмерць піяпера вяртаецца” надрукаваў свае грошы-”піянэры”, на якія можна было набыць гарэлка і агуркоў да яе. Магчыма, Ц. Ізотава варта было б паэкспэрымэнтаваць з замежнымі і старажытнымі грашовымі знакамі: ня трэба, каб мастацтва прыпадабнялася Беларускаму тэлебачанню і апазыцыйным газэтам, дзе “ўсё гэта пра Яго і грошкі пра надвор’е”. З этналёгі вядомыя шматлікія сыстэмы фінансаў, у якіх утрымліваецца магутны эстэтычны патэнцыял для постканцэптуальнага мастацтва: грошы-коўдры паўночна-амэрыканскіх індзейцаў, шклянныя пацеркі, валютны курс якіх вагаўся разам з модай на той ці іншы колер, жаночыя і мужчынскія грошы вострава Яп (мужчынскія — гэта шматмэтровыя каменныя дыскі, якія пераходзілі ад аднаго ўладальніка да другога толькі сымбалічна — праз новы надпіс на іх). Жанр, як можна бачыць, пэрспэктыўны.

Р. С. Амаль адначасна з вэрнісажам у “Шостаі лініі” ў маскоўскай “Галерэі Гэльмана” адкрылася выстава “Новыя грошы”. Каля дзясятка мастакоў прадставілі на ёй уласныя праекты новых расейскіх банкнотаў (грошы былой мінчанкі Алены Кітаевай, напрыклад, упрыгожвае партрэт К. Малевіча). Маскоўскія банкноты зробленыя ўжо з вадзянымі знакамі і ўсімі іншымі ступені абароны. Не зусім, аднак, зразумела, што абараняецца такім чынам: віртуальная сыстэма фінансаў Расеі або аўтарскія правы мастакоў?

І тут жанр грошай выводзіць нас на яшчэ адну эстэтычную праблему: у эпоху капіявальнай тэхнікі і

ўзаконенага постмадэрнізмам плягіягу мастаку, калі ён хоча быць непадобным да іншых, даводзіцца шукаць не індывідуальны стыль, а матэрыял, які максымальна ўскладніць падробку ягоных твораў. Адзін з пастулятаў постмадэрнізму можна было б сфармуляваць у гэтым сьвятле так: матэрыял важнейшы за аўтара. Або так: для мастацкага твору лягчэй знайсці аўтара, чым матэрыял. Нездарма ж, напэўна, выставы цяпер модна называць праектамі.

КАМУНІКАТ.ORG